

РЭЗІЮМЭ

Астаповіч Антон Уладзіміравіч, старшыня Рэспубліканскага савета ГА «Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры».

Чыгунка Верайцы — Градзянка як частка інфраструктуры маёнткаў Завішаў у межах сучаснага Асіповіцкага раёна.

У артыкуле разглядаецца гісторыя будаўніцтва і выкарыстання чыгуначнага адрэзка Верайцы — Градзянка (працягласцю 34 км), які быў часткай Лібава-Роменскай чыгункі. Шырокакалейная лінія будавалася па прыватнай ініцыятыве Магдалены Радзівіл з дому Завішаў і яе мужа Мікалая Радзівіла для арганізацыі вывазу на продаж драўніны з лясных угоддзяў. Яе адкрыццё ў 1911 г. дало істотны штуршок прамысловому развіццю рэгіёна. Прааналізаваны сучасны стан помнікаў прамысловага будаўніцтва пачатку ХХ ст., які захаваліся на станцыі Уборак: воданарпорнай вежы і будынка помпавай станцыі. Гэты ансамбль з’яўляецца ўнікальным прыкладам інжынернай думкі пры стварэнні чыгуначнай інфраструктуры мінулага стагоддзя. З улікам мінімальнай колькасці архітэктурных помнікаў у Асіповіцкім раёне ён можа быць уключаны ў турыстычныя маршруты як знакавае месца, звязанае з легендарнай асобай Магдалены Радзівіл.

Блінец Андрэй Уладзіміравіч, старшы навуковы супрацоўнік ДУ «Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік “Нясвіж”».

Альгерд Яленскі — землеўладальнік, прадпрымальнік і грамадскі дзеяч першай паловы ХХ ст.

Артыкул прысвечаны дзейнасці Альгерда Яленскага (1881–1940(?)) — прадстаўніка старажытнага шляхецкага роду. У першай палове ХХ ст. ён адыгрываў прыкметную ролю ў гаспадарчым і грамадскім жыцці Нясвіжска-Клецкага рэгіёна. У 1904–1915 гг. А. Яленскі кіраваў работай коркавай фабрыкі, якая была адным з найбольш паспяхоўных прадпрыемстваў Мінскай губерні. Таксама з’яўляўся віцэ-старшынёй і сябрам Клецкага земляробчага гуртка і нямала зрабіў для ўздыму сельскай гаспадаркі. У міжваенны час А. Яленскі быў адным з найбольш ініцыятыўных дзеячоў Нясвіжскага павета: аднавіў функцыянаванне Хрысціянскага банка ў Клецку, ўзна-

чальваў Саюз земляробчых гурткоў, удзельнічаў у правядзенні шэрагу сельскагаспадарчых выстаў, а таксама абіраўся ў Сенат Польскай Рэспублікі. За сваю дзейнасць быў узнагароджаны крыжам ордэна Адраджэння Польшчы. Біяграфія адноўлена на падставе шырокага кола дакументальных і мемуарных крыніц.

Яго ж.

Нясвіжская штодзённасць пачатку 1920-х гг. Па матэрыялах *Gazety Nieświeskiej (1922–1923)*.

Аўтар звяртае ўвагу на важную крыніцу па гісторыі Нясвіжчыны пачатку 1920-х гг., перыядычнае выданне Польскай суполкі – *Gazeta Nieświeska*, – якое выходзіла ў 1921–1923 гг. Сцісла распавядаецца гісторыя выдання. Зроблены агляд шэрагу нумароў, якія захоўваюцца ў рэдакцыі раённай газеты і фондах ДУ «НГКМЗ “Нясвіж”». *Gazeta Nieświeska* паўстала па ініцыятыве павятовага старасты Е. Чарноцкага, галоўным рэдактарам быў З. Даманьскі. Выданне ўсяляк падтрымлівала ўрадавую палітыку і было правадніком польскасці на т. зв. «крэсах усходніх». Вялікая ўвага надавалася асвятленню ўрадавых мерапрыемстваў і міжнароднага становішча адноўленай польскай дзяржавы. Разам з тым шырока адлюстроўвалася жыццё як павятовага цэнтра, так і вясковых гмін: змяшчалася інфармацыя аб адзначэнні дзяржаўных свят, дабрачынных акцыях, эканамічным становішчы павета, дзейнасці мясцовых органаў улады, аб праблемах школьніцтва і асадніцтва. На пачатку 1924 г. выданне змяніла назву на *Wspólna sprawa*, захававшы пры гэтым свой накірунак.

Булата Павел Юр’евіч, магістр кіравання, аспірант Рэспубліканскага інстытута вышэйшай школы.

Ляхавіцкі маёнтак у часы Барбары Радзівіл.

У артыкуле разглядаецца дзейнасць князёўны Барбары Радзівіл у маёнтку Ляхавічы. Маёнтак перайшоў да Барбары паводле вянёўнага запісу пасля шлюбу са Станіславам Гаштольдам у 1537 г. і пасля смерці апошняга мусіў быць вернуты. Але ў выніку асаблівай сітуацыі Ляхавічы заставаліся ўласнасцю князёўны Радзівіл да апошніх дзён яе жыцця, г. зн. да 1551 г. У гэты перыяд ляхавіцкі двор дасягнуў сваіх максімальных памераў. Захаваўся шэраг дакументаў, якія сведчаць аб увазе Барбары да падудаднага ёй маёнтка: дакументы, якія рэгулююць прававое і маёмаснае становішча зямлян, і дакументы, якія датычаць забеспячэння касцёла і царквы. На падставе іх аналізу зроблена выснова, што дзейнасць Барбары ў Ляхавіцкім маёнтку была скіраваная на паляпшэнне сацыяльнага становішча шляхты, таксама яна падтрымлівала каліцкую і праваслаўную царкву.

Бядрыцкі Віталь Уладзіміравіч, экскурсавод ДУ «Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік “Нясвіж”».

Трансатлантычны шлюб Альбрэхта Радзівіла і Дораці Дзікан (па матэрыялах замежнага друку).

Аўтар разглядае феномен трансатлантычнага шлюбу — сацыяльнай з’явы, сутнасць якой можна выказаць формулай «пасаж у абмен на тытул». Шлюбы паміж прадстаўнікамі збыднелай еўрапейскай арыстакратыі і спадчыннікамі багатых амерыканскіх прадпрыемальнікаў і банкіраў былі распаўсюджаны ў канцы XIX — пачатку XX стст. На падставе матэрыялаў шведскай хронікі амерыканскіх і аўстралійскіх газет прасочваецца гісторыя аднаго такога шлюбу паміж нясвіжскім ардынатам Альбрэхтам Радзівілам (1885—1935) і дачкой амерыканскага мільянера Дораці Дзікан (1892—1960). Нягледзячы на тое, што князь не быў падобны на тырана, гэты саюз аказаўся дастаткова кароткім і нешчаслівым. Сям’я князя не прыняла нявестку і рабіла ўсё, каб дыстанцыравацца ад «ганарлівай» амерыканкі. Гісторыя стасункаў Альбрэхта і Дораці, іх развод і магчымасць новага шлюбу нейкі час была галоўным аб’ектам увагі шведскіх рэпартажэраў.

Варабей Таццяна Пятроўна, магістр гістарычных навук, аспірант кафедры этналогіі, музейалогіі і гісторыі мастацтваў гістарычнага факультэта БДУ, галоўны архівіст аддзела інфармацыйна-пошукавых сістэм Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі.

Сямейнае жыццё Радзівілаў паводле французскай перыёдыкі канца XIX — пачатку XX стст.

У артыкуле на падставе шведскай хронікі канца XIX — пачатку XX стст. (т. зв. *La belle époque*) разглядаюцца маладаследаваныя аспекты сямейнага жыцця французскіх Радзівілаў. У цэнтры ўвагі знаходзіцца сям’я Канстанціна Радзівіла (1850—1920), у т. л. яго жонка Луіза Антуанета Бланк (1854—1911) і іх дзеці — Луіза Адэля (1877—1972) і Леон Канстанцін (1880—1927). Дадзеная сям’я, адна з найбольш заможных у Францыі, валодала шыкоўнымі рэзідэнцыямі ў Парыжы, Эрменанвілі і Канах. Матэрыялы тагачасных французскіх газет (*Le Gaulois, Le Figaro, Gil Blas, Littoral, Echos de Cannes, Courrier des Cannes*) даюць уяўленне пра захапленні і значныя падзеі ў жыцці Радзівілаў (імяніны, вяселлі, пахаванні, балі, урачыстыя вячэры, падарожжы і г. д.), пра іх сваяцкія сувязі і месца сярод еўрапейскай арыстакратыі.

Ганчарэнка Сяргей Аляксандравіч, магістр гістарычных навук, галоўны архівіст Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі.

Шлюбныя стратэгіі ў родзе Радзівілаў у канцы XV — першай палове XVII стст.

У артыкуле разглядаюцца шлюбныя стратэгіі прадстаўнікоў роду Радзівілаў ад канца XV да сярэдзіны XVII стст. На падставе аналізу фактаў зроблена выс-

нова, што Радзівілы у дадзены прамежак часу дэманстравалі падобныя мадэлі матрыманіяльных паводзінаў. Жанчын імкнуліся выдаваць замуж як мага раней, партнёраў ім шукалі пераважна на ўнутраным шлюбным рынку Вялікага Княства Літоўскага, мужчыны жаніліся пазней, на трэцім дзесятку жыцця. Шлюбныя стратэгіі як мужчынскіх прадстаўнікоў роду, так і жаночых падпарадкоўваліся жорсткім імператывам. Іх будучыя мужы і жонкі мусілі паходзіць з уладнай эліты Рэчы Паспалітай, а самі шлюбы ў маштабе ўсяго роду былі адным з інструментаў падтрымання і памнажэння матэрыяльнага і сімвалічнага капіталу роду.

Караленак Уладзімір Уладзіміравіч, магістр мастацтвазнаўства, малодшы навуковы супрацоўнік ДУ «Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік “Нясвіж”».

Італьянскія сады Мікалая Крыштафа Радзівіла Сіроткі.

Артыкул прысвечаны разгляду італьянскага культурнага ўплыву на землях Рэчы Паспалітай, які, сярод іншага, праявіўся ў стварэнні садоў і паркаў у магнацкіх і каралеўскіх рэзідэнцыях. Паказана, як пад уплывам італьянскага рэнэсанса адбывалася фарміраванне сядзібных комплексаў Радзівілаў у Альбе, Міры і Шыдлоўцы. Аналізуецца «Перэгрынацыя Мікалая Крыштафа Радзівіла», у якой асабліва ўвага надаецца апісанню прыроды. Верагодна, што веды для такога прафесійнага апісання жывёльнага і расліннага свету былі атрыманы Мікалаем Крыштафам Радзівілам падчас яго навучання ў Цюбінгене, дзе знаходзіўся адзін з буйнейшых батанічных садоў у нямецкіх землях. Зроблена выснова, што мода на стварэнне італьянскіх садоў у ВКЛ з'явілася менавіта дзякуючы дзейнасці Мікалая Крыштафа Радзівіла Сіроткі, у рэзідэнцыях якога былі створаны шматфункцыянальныя гаспадарчарэкрэацыйныя комплексы.

Яго ж.

Жанчыны роду Радзівілаў — арыстакраткі Аўстрыйскай імперыі XIX — пачатку XX стст.

У артыкуле разглядаецца гісторыя сацыяльнай інтэграцыі прадстаўнікоў роду Радзівілаў у вышэйшае грамадства Аўстрыйскай імперыі XIX ст. і роля жанчын у гэтым працэсе. На падставе шматлікіх мемуарных крыніц адноўлена карціна сямейнага жыцця Радзівілаў, іх шлюбныя стратэгіі і матрыманіяльныя планы. Асабліва ўвага нададзена стасункам Радзівілаў з багемскім родам Клары-Алдрынгенаў, прадстаўніцы якога з'яўляліся жонкамі Нясвіжскага і Альшскага ардынатаў. У тым ліку распавядаецца пра палітычныя і рэлігійныя прычыны гэтых шлюбаў. Жаночая гісторыя роду Радзівілаў XIX ст. вывучана значна менш за мужчынскую, хоць згаданыя ў артыкуле

асобы былі шчыльна звязаны з гаспадарчымі, дыпламатычнымі і палітычнымі справамі таго часу. Упершыню на беларускай мове цытуюцца гістарычныя звесткі з раздэла «Радзівілы» нямецкамоўных успамінаў Альфонса Клары-Алдрынгена — каштоўныя фрагменты па гісторыі роду Радзівілаў XIX — пачатку XX стст.

Клімаў Сяргей Міхайлавіч, кандыдат гістарычных навук, дырэктар ДУ «Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік “Нясвіж”».

Да гісторыі маёнтка Ястрамбель. Сінергетыка беларускай прыватнаўласніцкай сядзібы XV—XX стст.

Гісторыя Ястрамбеля — сучаснай вёскі Баранавіцкага раёна Брэсцкай вобласці — на сённяшні дзень вывучана мала. Упершыню ў гістарычных крыніцах гэтае паселішча згадваецца ў 1460 г. На працягу некалькіх стагоддзяў Ястрамбелем валодалі прадстаўнікі родаў Давойнаў, Падарэўскіх, Забароўскіх, Рдултоўскіх, Катлубаяў. Нейкі час маёнтак уваходзіў у склад радзівілаўскіх уладанняў і быў часткай Сталавіцкай камандорыі Мальтыйскага ордэна. У сувязі з перспекывай ператварэння былой сядзібы ў турыстычны аб’ект цікавасць да яе мінуўшчыны набывае асабліваю актуальнасць. На падставе шырокага кола архіўных і друкаваных крыніц разгледжаны працэс змены ўладальнікаў Ястрамбеля, падрабязна прааналізаваны гаспадарчы стан маёнтка ў канцы XVIII — першай палове XIX стст. Ахарактарызаваны сядзібна-паркавы комплекс Катлубаяў, які пачаў фарміравацца ў канцы XIX ст. і захаваўся да нашых дзён.

Кужэй Міхал, доктар мастацтвазнаўства, выкладчык Інстытута гісторыі мастацтва Ягелонскага ўніверсітэта (Кракаў, Польшча).

Касцёл у Нясвіжы ў кантэксце архітэктуры былой Рэчы Паспалітай.

Артыкул прысвечаны разгляду асаблівасцяў аднаго з найбольш арыгінальных помнікаў архітэктуры барока касцёла Божага Цела ў Нясвіжы. Яго будаўніцтва аказала вялікі ўплыў на развіццё сакральнага дойлідства ва ўсёй Рэчы Паспалітай. Падкрэсліваецца, што дагэтуль няма канчатковага адказу на пытанне аб аўтарстве праекта касцёла. Звязваць яго з іменем Джавані Марыі Бернардоні можна толькі часткова. Адметнасцю нясвіжскага храма стала тое, што ён будаваўся не проста як сабор пры езуцкім калегіуме, але і як пахавальня для прадстаўнікоў радзівілаўскага роду, стварэнне якой паўплывала на фарміраванне ў арыстакратычных колах асаблівай фунеральнай культуры. Феномен касцёла Божага Цела разглядаецца ў шырокім кантэксце італьянскай, чэшскай і польскай архітэктуры эпохі рэнесанса і ранняга барока.

Кузняцова Ганна Уладзіміраўна, магістр мастацтвазнаўства, аспірантка кафедры гісторыі і тэорыі мастацтваў УА «Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў».

Паладыянскія ўплывы ў творчасці Джавані Марыі Бернардоні.

Італьянскі дойдзід Андрэа Паладыо (1508–1580) быў адным з найбольш слынных дзеячоў еўрапейскай архітэктуры XVI ст. Ён пакінуў вялікую творчую і тэарэтычную спадчыну, у прыватнасці трактат «Чатыры кнігі аб архітэктуры», які на стагоддзі стаў пуцяводнай зоркай для архітэктараў. Адным з тых, хто творча ўспрымаў і развіваў ідэі Паладыо быў італьянскі майстар Джавані Марыя Бернардоні. Да такой думкі аўтар прыходзіць, аналізуючы шэраг малянкаў т. зв. «Альбома Бернардоні». Некаторыя рысы італьянскага рэнесанса былі ўвасоблены ім у жыццё падчас будаўніцтва нясвіжскага палаца. Запазычанне прыёмаў італьянскага Адраджэння стала крыніцай ідэй, імпульсам самастойнай творчасці наступных пакаленняў архітэктараў, а ў далейшым — адным з вядучых напрамкаў развіцця манументальнай архітэктуры на нашых землях.

Маньсь Бернадэта, доктар навук, выкладчык універсітэта імя Адама Міцкевіча (Познань, Польшча).

Стасункі Ганны Радзівіл з Мыцельскіх з дзецьмі ў святле лістоў «другой гаспадыні на Нясвіжы» за 1754–1762 гг.

Артыкул прысвечаны паўсядзённаму жыццю сям’і нясвіжскага ардыната Міхала Казіміра Радзівіла ў перыяд яго шлюбу з Ганнай з Мыцельскіх і стасункам другой жонкі віленскага ваяводы з роднымі і прыёмнымі дзецьмі. Матэрыял напісаны ў выніку апрацоўкі вялікага корпуса пісьмовых крыніц, якія захоўваюцца ў Галоўным архіве старажытных актаў (архіў Радзівілаў) у Варшаве. На падставе дзённіка М. К. Радзівіла і прыватнай карэспандэнцыі Ганны Радзівіл разглядаюцца розныя аспекты стасункаў паміж бацькамі і дзецьмі, стратэгіі выхавання і адукацыі нашчадкаў радзівілаўскага дому. У лістах «другой гаспадыні нясвіжскага палаца» раскрываецца яе асабістае жыццё, клопат пра дзяцей, цяжкасці і радасці сямейных стасункаў. У шырокім сэнсе мы маем магчымасць зазірнуць ва ўнутраны свет жанчыны-арыстакраткі XVIII ст. Большасць фактаў, прыведзеных у артыкуле, упершыню ўводзяцца ў навуковы ўжытак і невядомы шырокаму колу айчынных гісторыкаў.

Рыбчонак Сяргей Аляксандравіч, кандыдат гістарычных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Князі Радзівілы і Стваловіцкі касцёл.

Артыкул прысвечаны ўдакладненню абставін жыцця Жыгімонта Караля Радзівіла (1591–1642), звязаных з заснаваннем Стваловіцкай камандорыі Мальтыйскага ордэна, пабудовай у Стваловічах касцёла Яна Хрысціцеля,

Ларэтанскай капліцы і далейшага стаўлення Радзівілаў да камандоры. Артыкул падрыхтаваны на падставе вывучэння розных комплексаў крыніц: фамільных дакументаў, якія захоўваюцца ў Галоўным архіве старажытных актаў у Варшаве, «Рээстра дакументаў Стваловіцкіх» і іншых матэрыялаў з фондаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі. Жыгімонт Караль Радзівіл – рыцар Мальтыйскага ордэна – быў чалавекам высокай хрысціянскай дабрачыннасці і вельмі апекаваўся стваловіцкім касцёлам. У апошнія гады жыцця князь запісаў на яго карысць маёнтак Беразавец з фальваркамі. Пасля яго смерці становішча змянілася. Новыя ардынаты не мелі дачынення да Мальтыйскага ордэна і нават спрачаліся з касцёлам за зямельныя ўладанні. Урэшце рэшт фондуш на Стваловіцкі касцёл моцна зменшыўся.

Сініла Анатоль Мікалаевіч, настаўнік ДУА Багушэвіцкі НПК дзіцячы сад – сярэдня школа Бярэзінскага раёна Мінскай вобласці.

Да пыгання атрыбуцыі некаторых партрэтаў са збораў музеяў Беларусі.

У артыкуле разглядаецца гісторыя асобных карцін са збораў Нацыянальнага мастацкага і Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь: капійны партрэт Кацярыны II, «Сямейны партрэт» (умоўная назва) і «Партрэт епіскапа з роду Прушынскіх». На падставе іканаграфічнага параўнання зроблена новая атрыбуцыя гэтых работ. Аўтар прыходзіць да высновы, што на іх адлюстраваны Ганна Хрысціна Любамірская, жонка Дамініка Мікалая Радзівіла, Мацей Радзівіл са сваім пляменнікам Дамінікам Геранімам і Іосіф Антоній Прушынскі. Прасочваецца гісторыя стварэння і бытвання гэтых работ (адна з якіх захоўвалася ў нясвіжскіх зборах), іх перамяшчэнні ў музейных калекцыях у XX ст. Выказваецца гіпотэза, што аўтарам «Сямейнага партрэта» (Мацей Радзівіл з пляменнікам) з’яўляецца мастак Францішак Смуглевіч, а сам партрэт быў напісаны ў 1791 г.

Скеп’ян Анастасія Анатольеўна, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Новыя крыніцы да гісторыі мураванага будаўніцтва ў Нясвіжы ў канцы XVI – пачатку XVII стст.

На падставе выяўленых дакументаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі і аналізу рахункаў Мікалая Крыштафа Радзівіла Сіроткі аўтар прыходзіць да высноў, што праектаванне і будаўніцтва Нясвіжскага замка ажыццяўлялася арцелямі майстроў з Рэчы Паспалітай. У прыватнасці, арцеллю Марціна Забароўскага, якая ў 1587 г. пачала ўзвядзенне камяніцы. Складальнікам мастацкай праграмы з’яўляўся сам Радзівіл Сіротка. Будаўніцтва замка заняло доўгі час. Камяніца, дзе знаходзіліся жылля і гаспадарчыя пакоі, магла выкарыстоўваць-

ца для прыдворных ужо ў 1594–1595 гг. Узная брама і вежа над ёй былі скончаны значна пазней — у 1601–1602 гг. Адначасова ў Нясвіжы маглі працаваць некалькі майстроў, якія выступалі пад агульным тэрмінам «муляр». Нагляд за іх дзейнасцю ажыццяўлялі будаўнічыя з ліку прыдворных князя і намеснікі маёнтка. У дадатку друкуецца шэраг дакументаў з фонду 694 НГАБ, якія з’яўляюцца цікавай крыніцай для вывучэння гісторыі будаўніцтва Нясвіжскага замка.

Шаланда Аляксей Іванавіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, загадчык аддзела генеалогіі, геральдыкі і нумізматыкі Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Пячатка Ленарта Шчыгельскага, будаўнічага Нясвіжскага замка (1604 г.).

Узвядзенне Нясвіжскага замка стала вынікам дзейнасці вялікай прафесійнай каманды будаўнікоў. Але даследчыкам вядомы імёны толькі некаторых майстроў. Інфармацыя пра гэтых людзей даволі сціплая, няпоўная і супярэчлівая, а таму любыя дадатковыя звесткі маюць важнае значэнне. На падставе аналізу асабістай пячаткі разглядаецца пытанне паходжання аднаго з майстроў, Ленарта Шчыгельскага — муляра, а потым будаўнічага Нясвіжскага замка. Зроблена выснова, што карані яго роду варта шукаць не ў Польшчы, а ў Вялікім Княстве Літоўскім, а самі Шчыгельскія належалі да змяян ці дробнай служылай шляхты. Магчыма, нашчадкі нясвіжскага будаўнічага пазней мелі ўладанні ў Магільне і Койданаве. У дадатку надрукаваны дакумент аб аплаце работы замкавага каваля Лаўрына Анашкевіча, які знаходзіўся ў падпарадкаванні будаўнічага Шчыгельскага.

Ярчык Марыола, доктар габлітаваны, прафесар Сілезскага ўніверсітэта (Катавіцы, Польшча).

Магнаты Вялікага Княства Літоўскага як мецэнаты ў XVI і XVII стагоддзях.

Артыкул акцэнтуюе ўвагу на малавядомых аспектах гісторыі магнатэрыі Вялікага Княства Літоўскага. У прыватнасці, аўтар спрабуе разабрацца ў прычынах распаўсюджанасці такой з’явы, як схільнасць прадстаўнікоў уладнай эліты ВКЛ XVI–XVII стст. да мецэнатства. Разглядаючы праявы падтрымкі культурнай дзейнасці, яна прыходзіць да высновы, што магнаты лічылі яе не столькі дабрачынным ахвяраваннем грошай, колькі своеасаблівым капіталаўкладаннем, якое павінна было ўзняць іх грамадска-палітычную вагу. Такім чынам, магнат-мецэнат адзначанага часу не з’яўляўся філантрапам у поўным сэнсе гэтага слова. Даследуецца феномен ўзаемаадносін «патрон—кліент» у кантэксце культурнага жыцця. Спецыфіка магнацкага патранату ў Вялікім Княстве Літоўскім паказана на падставе аналізу літаратурных твораў, прысвечаных Радзівілам, Сапегам і Дарагайстайскім.

РЕЗЮМЕ

Астапович Антон Владимирович, председатель Республиканского совета ОО «Белорусское добровольное общество охраны памятников истории и культуры».

Железная дорога Верейцы – Гродзянка как часть инфраструктуры имений Завишей в границах современного Осиповичского района.

В статье рассматривается история строительства и использования железнодорожного отрезка Верейцы – Гродзянка (протяжённостью 34 км), который являлся частью Либаво-Роменской железной дороги. Ширококолейная линия строилась по частной инициативе Магдалены Радзивилл из рода Завишей и её мужа Николая Радзивилла для организации вывоза на продажу древесины из лесных угодий. Её открытие в 1911 г. дало существенный импульс промышленному развитию региона. Проанализировано современное состояние памятников промышленного строительства начала XX в., сохранившихся на станции Уборок: водонапорной башни и здания насосной станции. Этот ансамбль является уникальным примером инженерной мысли при создании железнодорожной инфраструктуры прошлого века. С учётом минимального количества архитектурных памятников в Осиповичском районе он может быть включён в туристические маршруты как знаковое место, связанное с легендарной фигурой Магдалены Радзивилл.

Блинец Андрей Владимирович, старший научный сотрудник ГУ «Национальный историко-культурный музей-заповедник “Несвиж”».

Ольгерд Еленский – землевладелец, предприниматель и общественный деятель первой половины XX в.

Статья посвящена деятельности Ольгерда Еленского (1881–1940(?)) – представителя древнего дворянского рода. В первой половине XX в. он играл заметную роль в хозяйственной и общественной жизни Несвижско-Клецкого региона. В 1904–1915 гг. О. Еленский руководил работой пробковой фабрики, которая была одним из наиболее успешных предприятий Минской губернии. Также являлся вице-председателем и членом Клецкого земледельческого кружка и много сделал для подъёма культуры сельского хозяйства. В межвоенный период О. Еленский был одним из наиболее инициативных деятелей

Несвижского повета: восстановил функционирование Христианского банка в Клецке, возглавлял союз земледельческих кружков, участвовал в проведении ряда сельскохозяйственных выставок, а также избирался в Сенат Польской Республики. За свою деятельность был награждён крестом ордена Возрождения Польши. Биография восстановлена на основе широкого круга документальных и мемуарных источников.

Его же.

Несвижская повседневность начала 1920-х гг. По материалам *Gazety Nieświeskiej* (1922–1923).

Автор обращает внимание на важный источник по истории Несвижчины начала 1920-х гг., периодическое издание Польского объединения – *Gazeta Nieświeska*, – которое выходило в 1921–1923 гг. Кратко излагается история издания. Сделан обзор ряда номеров, которые хранятся в редакции районной газеты и фондах ГУ «НИКМЗ “Несвиж”». *Gazeta Nieświeska* начала издаваться по инициативе поветового старосты Е. Черноцкого, главным редактором был З. Доманьский. Издание всячески поддерживало правительственную политику и было проводником польскости на т. н. «восточных крессах». Большое внимание уделялось освещению правительственных мероприятий и международного положения возрождённого польского государства. Вместе с тем широко отражалась жизнь как поветового центра, так и сельских гмин: размещалась информация о государственных праздниках, благотворительных акциях, экономическом положении, деятельности местных органов власти, о проблемах школ и политике осадничества. В начале 1924 г. издание поменяло название на *Wspólna sprawa*, сохранив при этом свою направленность.

Бедрицкий Виталий Владимирович, экскурсовод ГУ «Национальный историко-культурный музей-заповедник “Несвиж”».

Трансатлантический брак Альбрехта Радзивилла и Дороти Дикон (по материалам зарубежной печати).

Автор рассматривает феномен трансатлантического брака – социального явления, сущность которого можно выразить формулой «приданое в обмен на титул». Браки между представителями обедневшей европейской аристократии и наследницами богатых американских предпринимателей и банкиров были распространены в конце XIX – начале XX вв. На основании материалов светской хроники американских и австралийских газет прослеживается история одного такого брака между несвижским ординатом Альбрехтом Радзивиллом (1885–1935) и дочерью американского миллионера Дороти Дикон (1892–1960). Несмотря на то, что князь не был похож на тирана, этот союз оказался

достаточно коротким и несчастным. Семья князя не приняла невестку и делала всё, чтобы дистанцироваться от «заносчивой» американки. История отношений Альбрехта и Дороти, их развод и возможность нового брака какое-то время была главным объектом внимания светских репортёров.

Булатый Павел Юрьевич, магистр управления, аспирант Республиканского института высшей школы.

Ляховичское имение во времена Барбары Радзивилл.

В статье рассматривается деятельность княгини Барбары Радзивилл в имении Ляховичи. Имение перешло к Барбаре согласно венной записи после брака со Станиславом Гаштольдом в 1537 г., и после смерти последнего его необходимо было вернуть. Но в результате особой ситуации Ляховичи оставались собственностью княгини Радзивилл до последних дней её жизни, т. е. до 1551 г. В этот период ляховичский двор достиг своих максимальных размеров. Сохранился ряд документов, которые свидетельствуют о внимании Барбары к принадлежащему ей имению: документы, регулирующие правовое и имущественное положение земян и документы, которые касаются обеспечения костёла и церкви. На основе их анализа сделан вывод, что деятельность Барбары в имении Ляховичи была направлена на улучшение социального положения шляхты, также она поддерживала католическую и православную церковь.

Воробей Татьяна Петровна, магистр исторических наук, аспирант кафедры этнологии, музеологии и истории искусств исторического факультета БГУ, главный архивист отдела информационно-поисковых систем Национального исторического архива Беларуси.

Семейная жизнь Радзивиллов по материалам французской периодики конца XIX — начала XX вв.

В статье на основании светской хроники конца XIX — начала XX вв. (т. н. *La belle époque*), рассматриваются малоизученные аспекты семейной жизни французских Радзивиллов. В центре внимания находится семья Константина Радзивилла (1850–1920), в т. ч. его жена Луиза Антуанетта Бланк (1854–1911) и их дети Луиза Адель (1877–1972) и Леон Константин (1880–1927). Данная семья, одна из самых зажиточных во Франции, владела роскошными резиденциями в Париже, Эрменонвилле и Каннах. Материалы французских газет того времени (*Le Gaulois, Le Figaro, Gil Blas, Littoral, Echos de Cannes, Courrier des Cannes*) дают представление об увлечениях и значительных событиях в жизни Радзивиллов (именины, свадьбы, похороны, балы, торжественные ужины, путешествия и т. д.), об их родственных связях и месте среди европейской аристократии.

Гончаренко Сергей Александрович, магистр исторических наук, главный архивист Национального исторического архива Беларуси.

Матримониальные стратегии в роде Радзивиллов в конце XV — первой половине XVII вв.

В статье рассматриваются матримониальные стратегии представителей рода Радзивиллов с конца XV до середины XVII вв. На основании анализа фактов делается вывод о том, что Радзивиллы в данный период демонстрировали сходные модели матримониального поведения. Женщин старались выдавать замуж как можно раньше, партнеров для них искали преимущественно на внутреннем брачном рынке Великого Княжества Литовского, мужчины женились позже, на третьем десятке лет жизни. Матримониальные стратегии как мужских представителей рода, так и женских подчинялись строгим императивам. Их будущие мужья и жёны должны были происходить из рядов элиты власти Речи Посполитой, а сами браки в масштабе всего рода были одним из инструментов поддержания и умножения материального и символического капитала рода.

Климов Сергей Михайлович, кандидат исторических наук, директор ГУ «Национальный историко-культурный музей-заповедник «Несвиж»».

К истории имения Ястрембель. Синергетика белорусской частновладельческой усадьбы XV—XX вв.

История Ястрембеля — нынешней деревни Барановичского района Брестской области — на сегодняшний день изучена слабо. Впервые в исторических источниках это поселение упоминается в 1460 г. На протяжении нескольких столетий Ястрембелем владели представители родов Давойна, Падаревских, Заборовских, Рдултовских, Котлубаев. Какое-то время имение входило в состав радзивилловских владений и было частью Столовичской командории Мальтийского ордена. В связи с перспективой превращения бывшей усадьбы в туристический объект интерес к её прошлому приобретает особую актуальность. На основании широкого круга архивных и опубликованных источников рассмотрен процесс смены владельцев Ястрембеля, подробно проанализировано хозяйственное положение имения в конце XVIII — первой половине XIX вв. Охарактеризован усадебно-парковый комплекс Котлубаев, который начал формироваться в конце XIX в. и сохранился до наших дней.

Короленок Владимир Владимирович, магистр искусствоведения, младший научный сотрудник ГУ «Национальный историко-культурный музей-заповедник «Несвиж»».

Итальянские сады Николая Христофора Радзивилла Сиротки.

Статья посвящена рассмотрению итальянского культурного влияния на землях Речи Посполитой, которое, среди прочего, проявилось в создании са-

дов и парков в магнатских и королевских резиденциях. Показано, как под влиянием итальянского ренессанса происходило формирование усадебных комплексов Радзивиллов в Альбе, Мире и Шидловце. Анализируется «Перегринация Николая Христофора Радзивилла», в которой особое внимание уделено описанию природы. Вероятно, знания для такого профессионального описания животного и растительного мира были получены Николаем Христофором Радзивиллом во время его обучения в Тюбингине, где находился один из крупнейших ботанических садов в немецких землях. Сделан вывод, что мода на создание итальянских садов в ВКЛ появилась именно благодаря деятельности Николая Христофора Радзивилла Сиротки. Им в собственных резиденциях были созданы многофункциональные хозяйственно-рекреационные комплексы, не имеющие аналогов в тогдашнем Великом Княжестве Литовском.

Его же.

Женщины рода Радзивиллов — аристократки Австрийской империи XIX — начала XX вв.

Статья посвящена изложению истории социальной интеграции представительниц рода Радзивиллов в высшее общество Австрийской империи XIX в. и роли женщин в этом процессе. На основании многочисленных мемуарных источников восстановлена картина семейной жизни Радзивиллов, их брачные стратегии и матримониальные устремления. Особое внимание уделено отношениям Радзивиллов с богемским родом Клари-Алдрингенов, представительницы которого являлись женами Несвижского и Олыцкого ординатов. В частности, рассказывается о политических и религиозных причинах этих браков. Женская история рода Радзивиллов XIX в. изучена значительно меньше, чем история мужских представителей рода, хотя упомянутые в статье лица были тесно связаны с хозяйственными, дипломатическими вопросами и даже политическими событиями того времени. Впервые на белорусском языке цитируются исторические сведения из раздела «Радзивиллы» немецкоязычных воспоминаний Альфонса Клари-Алдрингена — ценные фрагменты истории рода Радзивиллов XIX — начала XX вв.

Кужей Михаил, доктор искусствоведения, преподаватель Института истории искусств Ягеллонского университета (Краков, Польша).

Костёл в Несвиже в контексте архитектуры бывшей Речи Посполитой.

Статья посвящена рассмотрению особенностей одного из наиболее оригинальных памятников архитектуры барокко костёла Божьего Тела в Несвиже. Его строительство оказало большое влияние на развитие сакрального зодчества во всей Речи Посполитой. Подчёркивается, что до сих пор нет оконча-

тельного ответа на вопрос об авторстве проекта костёла. Связывать его с именем Джованни Марии Бернардони можно лишь частично. Особенностью несвижского храма стало то, что он строился не просто как собор при иезуитском коллегиуме, но и как усыпальница для представителей рода Радзивиллов, создание которой повлияло на формирование в кругах аристократии особенной funerальной культуры. Феномен костёла Божьего Тела рассматривается в широком контексте итальянской, чешской и польской архитектуры эпохи ренессанса и раннего барокко.

Кузнецова Анна Владимировна, магистр искусствоведения, аспирантка кафедры истории и теории искусства УО «Белорусская государственная академия искусств».

Палладианское влияние в творчестве Джованни Марии Бернардони.

Итальянский зодчий Андреа Палладио (1508–1580) был одним из наиболее известных деятелей европейской архитектуры XVI в. Он оставил богатое теоретическое и творческое наследие, в частности, трактат «Четыре книги об архитектуре», который на века стал путеводной звездой для архитекторов. Одним из тех, кто творчески воспринимал и развивал идеи Палладио, был итальянский мастер Джованни Мария Бернардони. К такому выводу автор приходит, анализируя ряд изображений т. н. «Альбома Бернардони». Некоторые черты итальянского ренессанса были воплощены им в жизнь во время строительства несвижского дворца. Заимствование приёмов итальянского Возрождения стало источником идей, импульсом самостоятельного творчества следующих поколений архитекторов, а в дальнейшем — одним из ведущих направлений развития монументальной архитектуры на наших землях.

Маньсьс Бернадетта, доктор наук, преподаватель университета имени Адама Мицкевича (Познань, Польша).

Отношения Анны Радзивилл из Мыгельских с детьми в свете корреспонденции «второй хозяйки в Несвиже» за 1754–1762 гг.

Статья посвящена повседневной жизни семьи несвижского ордината Михаила Казимира Радзивилла в период его брака с Анной из Мыгельских и отношениям второй жены виленского воеводы с родными и приёмными детьми. Материал написан в результате обработки значительного массива письменных источников, которые хранятся в Главном архиве древних актов (архив Радзивиллов) в Варшаве. На основании дневника М. К. Радзивилла и частной корреспонденции Анны Радзивилл рассматриваются различные аспекты отношений между родителями и детьми, стратегии воспитания и образования радзивилловских потомков. В письмах «второй хозяйки несвижского дворца» раскрывается её личная жизнь, забота о детях, трудности и радости семейных

отношений. В широком смысле мы имеем возможность заглянуть во внутренний мир женщины-аристократки XVIII в. Большинство фактов, приведённых в статье, впервые вводятся в научный оборот и неизвестны широкому кругу отечественных историков.

Рыбчонок Сергей Александрович, кандидат исторических наук, старший научный сотрудник Института истории Национальной академии наук Беларуси.

Князь Радзивиллы и Стволовичский костёл

Статья посвящена уточнению обстоятельств жизни Сигизмунда Кароля Радзивилла (1591–1642), связанных с основанием Стволовичской командории Мальтийского ордена, строительством в Стволовичах костёла Иоанна Крестителя, Лоретанской часовни и последующего отношения Радзивиллов к командории. Статья подготовлена на основании изучения различных комплексов источников: фамильных документов, которые хранятся в Главном архиве древних актов в Варшаве, «Реестра документов Стволовичских» и других материалов из фондов Национального исторического архива Беларуси. Сигизмунд Кароль Радзивилл — рыцарь Мальтийского ордена — был человеком высокой христианской морали и весьма покровительствовал стволовичскому костёлу. В последние годы жизни князь записал в его пользу имение Березовец с фольварками. После его смерти ситуация изменилась. Новые ординаты не имели отношения к Мальтийскому ордену и даже судились с костёлом за земельные владения. В конце концов пожалования стволовичскому костёлу значительно сократились.

Синило Анатолий Николаевич, учитель ГУО Богусевичский УПК детский сад — средняя школа Березинского района Минской области.

К вопросу атрибуции некоторых портретов из собраний музеев Беларуси.

В статье рассматривается история отдельных картин из собраний Национального художественного и Национального исторического музея Республики Беларусь: копияный портрет Екатерины II, «Семейный портрет» (условное название) и «Портрет епископа из рода Прушинских». На основании иконографического сравнения сделана новая атрибуция этих работ. Автор приходит к выводу, что на них изображены Анна Кристина Любомирская, жена Доминика Николая Радзивилла, Матей Радзивилл со своим племянником Домиником Иеронимом и Иосиф Антоний Прушинский. Прослеживается история создания и бытования этих работ (одна из которых находилась в несвижском собрании), их перемещение в музейных коллекциях в XX в. Высказывается гипотеза, что автором «Семейного портрета» (Матей Радзивилл с племянником) является художник Франтишек Смутлевич, а сам портрет был написан в 1791 г.

Скепьян Анастасия Анатольевна, кандидат исторических наук, доцент, старший научный сотрудник Института истории Национальной академии наук Беларуси.

Новые источники по истории каменного строительства в Несвиже в конце XVI — начале XVII вв.

На основании выявленных документов Национального исторического архива Беларуси и анализа счетов Николая Христофора Радзивилла Сиротки автор приходит к выводу, что проектирование и строительство несвижского замка осуществлялось артелями мастеров из Речи Посполитой. В частности, артелью Мартина Заборовского, которая в 1587 г. начала возведение «каменицы». Составителем художественной программы являлся сам Радзивилл Сиротка. Строительство замка заняло долгое время. «Каменица», где находились жилые и хозяйственные комнаты, могла использоваться для придворных уже в 1594–1595 гг. Въездные ворота и башня над ними были закончены гораздо позже — в 1601–1602 гг. Одновременно в Несвиже могли работать несколько мастеров, которые выступали под общим названием «каменщик». Надзор за их деятельностью осуществляли специальные уполномоченные из числа придворных князя, занимавшие должность «будовничего» (смотрителя за строительными и ремонтными работами в городе или замке). В приложении публикуется ряд документов из фонда 694 НИАБ, которые являются интересным источником для изучения истории строительства несвижского замка.

Шаланда Алексей Иванович, кандидат исторических наук, доцент, заведующий отделом генеалогии, геральдики и нумизматики Института истории Национальной академии наук Беларуси.

Печать Ленарта Щигельского, «будовничего» Несвижского замка (1604 г.)

Возведение Несвижского замка стало итогом деятельности большой профессиональной команды строителей. Однако исследователям известны имена лишь некоторых мастеров. Информация об этих людях весьма скудная, неполная и противоречивая, а потому любые дополнительные сведения имеют важное значение. На основании анализа личной печати рассматривается вопрос происхождения одного из мастеров, Ленарта Щигельского — каменщика, а потом специального уполномоченного, смотрителя за строительными работами в Несвижском замке. Сделан вывод, что корни его рода следует искать не в Польше, а в Великом Княжестве Литовском, а сами Щигельские принадлежали к земьянам или мелкой служилой шляхте. Возможно, потомки несвижского мастера позже имели владения в Могильно и Койданово. В приложении опубликован документ об оплате работы замкового кузнеца Лаврина Аношкевича, который находился в подчинении Щигельского.

РЕЗЮМЕ

Ярчик Мариола, доктор хабилитированный, профессор Силезского университета (Катовице, Польша).

Магнаты Великого Княжества Литовского как меценаты в XVI и XVII веках.

В статье акцентируется внимание на малоизвестных аспектах истории магнатории Великого Княжества Литовского. В частности, автор делает попытку разобраться в причинах распространения такого явления, как меценатство, среди представителей правящей элиты ВКЛ XVI–XVII вв. Рассматривая проявления поддержки культурной активности, она приходит к выводу, что магнаты считали её не столько благотворительным денежным пожертвованием, сколько своеобразным капиталовложением, которое должно было повысить их общественно-политический вес. Таким образом, магнат-меценат того времени не являлся филантропом в полном смысле этого слова. Исследуется феномен взаимоотношений «патрон-клиент» в контексте культурной жизни. Специфика магнатского патроната в Великом Княжестве Литовском показана на основании анализа литературных произведений, посвящённых Радзивиллам, Сапегам и Дорогостайским.

SUMMARY

Anton U. Astapovich, Chairman of the Republican Council of the Belarusian Voluntary Society for the Protection of Historical and Cultural Heritage.

The Veraitsey to Hradzianka railway as part of the Zavisha estates' infrastructure within today's Asipovichy district limits.

The article covers the history of construction and operation of the 34 km railway line from Veraitsey to Hradzianka, which was part of the Libava to Romny railway. The wide-gauge railway was built for timber transportation on the private initiative of Magdalena Radziwill née Zawisza and her husband Nicholas Radziwill. It was commissioned in 1911 and gave a significant boost to the industrial development of the region. The author analyses today's condition of the early 20th century industrial construction heritage at Uborak station, namely its water tower and pump structures. The installation is a unique example of engineering ideas that materialised in the creation of the twentieth-century railway infrastructure. Considering the scarcity of architectural heritage in Asipovichy area, it can be included into tourist routes as a landmark place associated with the outstanding figure of Magdalena Radziwill.

Andrey U. Blinets, Senior Researcher at the National Historical and Cultural Museum-Reserve Niasvizh.

Olgierd Jelenski - landowner, businessman and public figure of the first half of the 20th century.

The article is about the activities of Olgierd Jelenski (1881–1940 (?)) – a descendant of the old noble Jelenski family. He played a significant role in the economic and social life of Niasvizh and Kletsk area in the first half of the twentieth century. In 1904–1915 O. Jelenski managed a cork factory, which was one of the most successful enterprises in Minsk Governorate. He was also the Kletsk agricultural society's vice-chairman and applied much effort to improve agricultural production standards. During the interwar period, O. Jelenski was one of the most active figures in Nesvizh county, he resumed the functioning of the Christian Bank in Kletsk, headed the Union of Agricultural Societies, participated in agricultural exhibitions, and was also elected to the Senate of the Polish Republic. He was awarded the Polonia Restituta Cross. His biography was restored based on a wide range of documentary and memoir sources.

SUMMARY

Another article by the same author.

Daily life in Niasvizh in the early 1920s (based on *Gazeta Nieświeska* 1922–1923 reports).

The author draws attention to an informative source on the history of Niasvizh area of the early 1920s, the Polish Association's weekly *Gazeta Nieświeska* published in 1921–1923. The article summarizes the history of the publication and reviews some of the paper issues stored at the local county newspaper's editorial office as well as in the archives of *The NHCMR Niasvizh*. The newspaper *Gazeta Nieświeska* was published on the initiative of the county head E. Czernocki; Z. Domanski was the editor-in-chief. The paper actively supported government actions and advocated the ideas of 'polishness' for the so-called Eastern borderlands. Great attention was paid to the coverage of government events and the international situation of the restored Polish state. The paper covered the life of the county's centre as well as its village events: reports were published about state holidays, charitable events, economic situation, local government activities, school issues and the central government projects for the colonization of the Eastern Borderlands. In early 1924, the weekly changed its name to *The Wspólna Sprawa*, or *The Common Cause*, but retained its focus.

Vital U. Biadritsky, Guide and Linguist at the state institution The National Historical and Cultural Museum-Reserve Niasvizh.

The Transatlantic marriage of Albert Radziwill and Dorothy Deacon (based on foreign press reports).

The author reviews the social phenomenon of the transatlantic marriage, whose essence can be expressed by the formula "dowry in exchange for the title." Marriages between broke European aristocrats and heiresses of wealthy American businessmen and bankers were common in the late nineteenth and early twentieth centuries. The review is based on American and Australian newspapers' society pages, describing the story of one such marriage of the 16th Duke of Nesvizh Albert Radziwill (1885–1935) and Dorothy Deacon (1892–1960), an American millionaire's daughter. The Duke was not a tyrant personality, but that marriage was short and unhappy. The Duke's family did not accept their daughter-in-law and did everything to distance from the 'troublesome' American. The story of relations between Albert and Dorothy, the ensuing divorce and the possibility of a new marriage between them for some time was in the limelight of society pages' reporters.

Pavel Y. Bulaty, Master of Management, graduate student of the Republican Institute of Higher Education.

Liakhavichi estate in the times of Barbara Radziwill.

The article is about the activities of Princess Barbara Radziwill in the estate of Liakhavichi. According to a written record the estate passed under Barbara's control af-

ter her marriage to Stanislaus Gasztold in 1537; following the death of the latter she was supposed to leave the estate. But as a result of a special situation, Liakhavichy remained under the control of Princess Radziwill until the last days of her life, i.e. up to 1551. During that period the estate expanded to its maximum size. Some documents have survived and show Barbara's care of the estate, her instructions defined the legal and property status of the gentry, other documents related to the catholic and orthodox churches. Based on the analysis of the documents, the author concluded that Barbara's activity in the estate was aimed at improving the social standing of the gentry, she also supported local Catholic and Orthodox churches.

Tatiana P. Varabey, Master of Historical Studies, postgraduate student at the Department of Ethnology, Museology and History of Arts of the Faculty of History at the Belarusian State University, Chief Archivist of the Data Retrieval Systems Department at the National Historical Archive of Belarus.

The Radziwills' family life coverage in French newspaper reports of the late nineteenth and early twentieth centuries.

The article, based on society pages of the late 19th and early 20th centuries (*i.e. La belle époque*), reviews insufficiently studied aspects of the French Radziwills' family life. The article focuses on the family of Constantine Radziwill (1850–1920), incl. his wife Louise Antoinette Blanc (1854–1911) and their children Louise Adele (1877–1972) and Leon Constantine (1880–1927). That family, one of the wealthiest in France, owned lavish residences in Paris, Ermenonville and Cannes. French newspaper reports of that time, published in *Le Gaulois*, *Le Figaro*, *Gil Blas*, *Littoral*, *Echos de Cannes*, *Courrier des Cannes*, give an idea of hobbies and significant events in the Radziwills' lives, like name-day celebrations, weddings, funerals, balls, gala dinners, trips, etc., of their family ties and standing among the European aristocracy.

Siarhey A. Hancharenka, Master of Historical Studies, Chief Archivist at the National Historical Archive of Belarus.

Matrimonial strategies in the House of Radziwill in the late 15th and through the middle of the 17th centuries.

The article covers the Radziwills' matrimonial strategies from the late 15th through the middle of the 17th century. Based on the analysis of the facts, the Author concluded that in the given period the Radziwills demonstrated similar patterns of matrimonial behavior. Parents married their daughters off as early as possible, they sought matches for them primarily on the internal marriage market of the Grand Duchy of Lithuania, men married at a later age, after they turned 20. Matrimonial strategies, for both male and female family members, were subject to strict imperatives. Their future husbands and wives were to be descended from the elite of the Commonwealth, while marriages themselves were intended to strengthen the material standing and status of the family.

SUMMARY

Siarhey M. Klimau, PhD (Cand. Sc. History), Director of the National Historical and Cultural Museum-Reserve Niasvizh.

The history of Yastrambel estate and the synergy of the Belarusian private country estate during the 15th–20th centuries.

The history of Yastrembel, currently a village in Baranavichi district of Brest province, has so far been insufficiently studied. Historical sources mention the settlement first in 1460. During several centuries the Davojna, Padarewski, Zab-
orowski, Rdultowski and Kotlubai families consecutively owned Yastrembel. For some time the estate was part of the Radziwills' property, and even part of the Stolovichi Chapter of the Order of Malta. The prospect of turning the former estate into a tourist site adds a special significance to the current interest in its past. Based on a wide range of archival and published sources, the author reviews the process of succession of Yastrembel estate ownership rights. The article presents a detailed analysis of the economic standing of the estate from the late 18th through the first half of the 19th centuries. The Author describes the Kotlubais' manor and park complex, which began to form in the late 19th century and has survived to the present day.

Uladzimir U. Karalenak, Master of Arts, junior Research fellow at the National Historical and Cultural Museum-Reserve Niasvizh.

Italian gardens of Nicholas Christopher Radziwill the Orphan.

The article reviews Italian cultural influence in the Commonwealth of Poland and Lithuania, which, among other things, manifested in the creation of gardens and parks in magnate and royal residences. The Author shows how the formation of the Radziwills' manor complexes in Alba, Mir and Szydłowiec took place under the influence of the Italian Renaissance. *The Hierosolymitana Peregrination* by Nicholas Christopher Radziwill" is analysed with a special emphasis given to the description of nature. The professional level of the flora and fauna description by Nicholas Christopher Radziwill was apparently based on the knowledge he had received during his student years in Tubingen, where there was one of the largest botanical gardens in Germany. The author concluded that the fashion for Italian gardens in the GDL originated from the activities of Nicholas Christopher Radziwill the Orphan. In his own residences, the Orphan set up general purpose and recreational facilities that had no analogues in the then Grand Duchy of Lithuania.

Another article by the same author

The Radziwills' women as female aristocrats of the Austrian Empire.

The article presents the history of social integration of the Radziwills into the upper class of the Austrian Empire of the 19th century and the role of women in that process. The author reviews the Radziwills' family life, their marriage strategies and

SUMMARY

matrimonial aspirations based on numerous memoir sources. Particular attention is given to the relations of the Radziwills with the Bohemian family of Clari-Aldringen, whose female members were the wives of the Dukes of Nesvizh and Olyka. The article explains political and religious reasons for those marriages. The Radziwill female family members' history of the 19th century has been studied much less than the history of male representatives of the clan, although the persons mentioned in the article were closely connected with economic, diplomatic issues and even political events of that time. Historical facts from *The Radziwills* section of the German-language memoirs by Alfons Clary-Aldringen are presented in informative fragments of the Radziwill's family history of the 19th and early 20th centuries. The article quotes are given in Belarusian translation for the first time.

Mikhal Kuzhei, Art History PhD, lecturer at the Institute of Art History at Jagiellonian University in Krakow, Poland.

Niasvizh Catholic Cathedral and architectural heritage of the former Commonwealth of Poland and Lithuania.

The article is about specific features of Niasvizh Corpus Dei Cathedral, one of the most original baroque sites. Its construction had a great influence on the development of sacral architecture in the entire Commonwealth. The author notes that there is still no final answer to the question about the authorship of the cathedral's architectural project. It may have only qualified association with the name of Giovanni Maria Bernardoni. One of the specific features of Niasvizh Cathedral is the fact that it was built with a Jesuit collegium and as the Radziwills' burial vault, whose creation influenced the formation of a special funeral culture for the aristocracy. The phenomenon of the Corpus Christi Cathedral is reviewed in the broad context of Italian, Czech and Polish architecture of the Renaissance and the early Baroque.

Hanna U. Kuzniatsova, Art History Mgr., post-graduate student of the Department of History and Theory of Art at the Belarusian State Academy of Arts.

Palladio's influence on Giovanni Maria Bernardoni's works.

Italian architect Andrea Palladio (1508–1580) is considered to be the most influential individual in the 16th century European architecture. He left a rich heritage of his buildings and his treatise *The Four Books of Architecture*, which has been a guiding light for architects since 1570. The Italian master Giovanni Maria Bernardoni conceived and creatively developed Palladio's ideas. The author of the article draws that conclusion analysing a series of images from the so-called *Album of Bernardoni*. Bernardoni realized some features of the Italian Renaissance during the construction of Niasvizh palace. The Italian Renaissance inspired ideas and individual works of art of the next generations of architects, and further defined the main trends in the development of monumental architecture in our country.

SUMMARY

Bernadette Manys, PhD, lecturer at Adam Mickiewicz University in Poznan, Poland.

Relations between Anna Radziwill née Mycielska and her children in the light of the 1754–1762 correspondence of the ‘second Chatelaine in Niasvzh’.

The article is about the daily life of the family of the 9th Duke of Niasvzh Michael K. Radziwill during his marriage to Anna née Mycielska, and about the relations of the second wife of the Wilno governor with her own and adopted children. The article is based on a vast array of the Radziwills’ archival written sources stored at the Central Archives of Historical Records in Warsaw. Various aspects of relations between parents and children, educational strategies and approaches to the upbringing of the Radziwills’ descendants are reviewed based on the diary of M. K. Radziwill and Anna Radziwill’s private correspondence. The letters of ‘the second Chatelaine of Niasvzh Palace’ reveal her personal life, caring for children, the difficulties and joys of family relations. In a broad sense, we have an opportunity to look into the inner world of the 18th-century female aristocrat. Most of the facts presented in the article have been introduced into scientific circulation for the first time and are unknown to a wide circle of our local historians

Siarhey A. Rybchonak, PhD (Cand. Sc. History), Senior Researcher at the Institute of History of the National Academy of Sciences of Belarus.

The Radziwills and the Stvalovichi Catholic church.

The author clarifies the life circumstances of Sigismund Charles Radziwill (1591–1642), having reference to the founding of the Stolovichi Chapter of the Order of Malta, the construction of the Catholic Church of St. John the Baptist and the Chapel of our Lady of Loreto in Stvalovichi, and the subsequent relations between the Radziwills and the local Chapter of the Order of Malta. The article is based on multiple sources: family documents stored at the Central Archives of Historical Records in Warsaw, the Register of Stolovichi documents and documents stored at the National Historical Archives of Belarus. Sigismund Charles Radziwill, the knight of Malta, was a man of high Christian morals and an eager patron of the Stolovichi Catholic church. During the last years of his life, the Prince donated the estate of Berezovets and several farmsteads to the Stolovichi church. The situation changed after his death. Succeeding Dukes had no relation to the Order of Malta and even sued the church to reclaim the estates. Eventually, the property granted to the Stvalovichi church was significantly reduced.

Anatol M. Simila, teacher at Bahushevichi State Educational Institution Kindergarten and Secondary School in Biarezjinsky district, Minsk region.

The issue of attribution of some portraits in the collections of Belarusian museums.

The article presents the history of individual paintings in the collections of the National Art and the National Historical Museums of the Republic of Belarus: a copy

SUMMARY

of Catherine II's portrait, a family portrait and another one, that is thought to be of a bishop descended from the Pruszinskis. The paintings' new attribution was made based on iconographic comparison. The author concludes that the paintings present Anna Kristina Lubomirska, the wife of Dominik Nicholas Radziwill, Mathew Radziwill with his nephew Dominik Hieronymus, and Joseph Anthony Pruszinski. The author traces the history of the creation and circulation of the paintings in the 20th-century museum collections. One of the paintings was part of Nesvizh collection. The author hypothesizes that the supposedly 'family portrait' of Mathew Radziwill and his nephew was painted by F. Smuglewicz in 1791.

Anastasia A. Skepian, PhD (Cand. Sc. History), Senior Lecturer, Senior Researcher at the Institute of History of the National Academy of Sciences of Belarus.

New sources on the history of masonry construction in Niasvizh in the late 16th and the early 17th centuries.

Based on the documents found in the National Historical Archives of Belarus and the analysis of Nicholas Christopher Radziwill the Orphan's accounts, the author concludes that craftsmen teams from the Commonwealth of Poland and Lithuania designed and built Nesvizh castle. Among them was Martin Zaborowski's team, which began the construction of Kamenitsa, or the Mason House, in 1587. Nicholas Radziwill the Orphan designed the artistic concept. The construction of the castle took a long time. Kamenitsa housed residential and utility rooms; courtiers could use it as early as in 1594–1595. The entrance gatehouse and the tower above it were built much later, in 1601–1602. Several masters who were generally called master masons could work in Niasvizh simultaneously. Construction supervisors assigned from the ranks of ducal courtiers and stewards controlled their work. The appendix to the article presents a number of documents from the NHAB Fonds number 694; it is an informative source for studying the history of Nesvizh castle construction.

Aliaksey I. Shalanda, PhD (Cand. Sc. History), Senior Lecturer, Head of Genealogy, Heraldry and Numismatics Department at the Institute of History of the National Academy of Sciences of Belarus.

The seal mark of Lenart Szczygielski, a construction supervisor at Niasvizh Castle in 1604.

A large professional team of builders worked on the construction of Niasvizh Castle, but researchers found the names of only some of the masters. Information about them is very scarce, incomplete and contradictory, and therefore any additional information is important. The origin of Lenart Szczygielski, who was a mason master and later a construction supervisor at Nesvizh castle, is studied based on the analysis of his personal seal mark. The author concludes that his origin should be sought in the Grand Duchy of Lithuania rather than in Poland, as the Szczygielskis belonged to

SUMMARY

local gentry. Perhaps the Niasvizh construction supervisor's descendants later owned possessions in Mahilna and Koidanava. The appendix presents a written proof of payment for the works by Lavrina Anashkievich who was a castle blacksmith and Szczygielski's subordinate.

Mariola Jarczyk, PhD with habilitation (dr.hab.), professor at the University of Silesia in Katowice, Poland.

The magnates of the Grand Duchy of Lithuania as patrons of the arts in the 16th and the 17th centuries.

The article focuses on little-known aspects of the history of the magnate class of the Grand Duchy of Lithuania. The author reviews the reasons for the emergence of the patronage phenomenon among the ruling elite in the GDL of the 16th and 17th centuries. The author concludes that the magnate class treated the patronage of cultural life as a special investment, intended to promote their social and political status, rather than a charitable donation. Therefore the patronizing magnate of that time was not a benefactor in the full sense of the word. The phenomenon of patron-client relationships is reviewed in the context of cultural life. Specific features of the magnates' patronage in the Grand Duchy of Lithuania are presented and analysed based on literary works about the Radziwills, the Sapiehas and the Dorohostajskis.